

Projekt reformy abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umownych

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Proponowane zmiany
 1. Odebranie legitymacji procesowej czynnej osobom fizycznym oraz „niekwalifikowanym” stowarzyszeniom konsumenckim
 2. Ograniczenie mocy wiążącej orzeczeń uznających postanowienie wzorca umowy za niedozwolone
 3. Publikacja orzeczeń i zmiany w rejestrze niedozwolonych klauzul
 4. Przyznanie Prezesowi UOKiK uprawnienia do badania abuzywności postanowień wzorców umownych
 5. Rozszerzenie kontroli abstrakcyjnej na sprzeczne z prawem postanowienia wzorców umownych
 6. Zmiana trybu postępowania
 7. Inne zmiany
 8. Vacatio legis
- III. Konsultacje projektu założeń
- IV. Podsumowanie

Streszczenie

Autor omawia „Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw” (dalej: projekt założeń) przedstawiony w dniu 23.05.2014 r. przez Ministerstwo Sprawiedliwości, który ma na celu uregulowanie zagadnień dotyczących tematyki abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umownych, jak również uwagi zgłoszone w procesie konsultacji publicznych, opiniowania i uzgodnień międzyresortowych. Najważniejsze propozycje zmian ustawowych dotyczą mocy wiążącej orzeczenia wydanego w postępowaniu w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone i legitymacji procesowej czynnej w tych postępowaniach.

Słowa kluczowe: niedozwolone postanowienia umowne; klauzule abuzywne; kontrola abstrakcyjna; rejestr klauzul niedozwolonych

* Radca prawny, autor bloga praworeklamy.com.pl. W ramach konsultacji projektu założeń autor koordynował prace nad stanowiskiem Polskiej Izby Informatyki i Telekomunikacji oraz brał udział w pracach grupy roboczej Stowarzyszenia Prawa Konkurencji; e-mail: ms@mslaw.pl.

I. Wprowadzenie

W dniu 23.05.2014 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przedstawiło do konsultacji publicznych, opiniowania i uzgodnień międzyresortowych „Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw”¹ opracowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego. W niniejszym artykule autor omawia najważniejsze elementy proponowanych zmian oraz wybrane uwagi zgłoszone w procesie konsultacji publicznych, opiniowania i uzgodnień międzyresortowych.

Głównym powodem zamierzonej reformy jest niewątpliwie lawinowo rosnąca liczba pozwów w sprawie uznania postanowień wzorców umownych za niedozwolone, składanych przez niektóre organizacje quasi-konsumenckie² i prawników, przede wszystkim w celach zarobkowych. Do końca 2012 r. praktyka ta polegała głównie na kierowaniu przez quasi-konsumenckie organizacje odrębnych pozwów w odniesieniu do każdego kwestionowanego postanowienia zawartego we wzorcu umownym. W celu zmniejszenia opłacalności tego proceduru Ministerstwo Sprawiedliwości obniżyło wysokość minimalnej stawki z tytułu zastępstwa procesowego z 360 zł do 60 zł³, jednak przyniosło to rezultat przeciwny do zamierzonego – profesjonalni pełnomocnicy zaczęli składać nawet kilkadziesiąt pozwów, reprezentując wielu powodów w sprawie tej samej klauzuli (tzw. multipozwy). W efekcie, liczba pozwów wniesionych do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: SOKiK) w 2013 r. wyniosła 41 016 w porównaniu do 13 954 w 2012 r. (i 5976 w 2011 r.)⁴.

Skutki tej działalności mają również istotny negatywny wpływ na sytuację przedsiębiorców⁵, ponieważ, w przypadku uwzględnienia powództwa, ponoszą oni koszty związane z:

- opłatą stałą od pozwu, z której powód jest ustawowo zwolniony – 600 zł,
- publikacją wyroku w Monitorze Sądowym i Gospodarczym – 0,70 zł za znak, w praktyce co najmniej ok. 600 zł;
- zastępstwem procesowym – 60 zł;

co w przypadku wniesienia wielu powództw przeciwko jednemu przedsiębiorcy składa się na pokaźną sumę. Swoisty „rekord” to 179 pozwów przeciwko jednemu przedsiębiorcy⁶. Statystyki dotyczące pozwów nie dają jednak pełnego wyobrażenia o skali problemu, ponieważ wielu przedsiębiorców godzi się na zapłatę żądanej przez organizację quasi-konsumencką kwoty pieniężnej w zamian za niewnoszenie powództw⁷.

Niezależnie od powyższego część z proponowanych zmian wynika z woli uregulowania problemów, które instytucja kontroli abstrakcyjnej postanowień umownych budziła w orzecznictwie sądowym.

¹ Projekt założeń opublikowany w dniu 28.05.2014 r. na stronie Rządowego Centrum Legislacji pod adresem: <http://legislacja.rcl.gov.pl/dokument/202558>.

² Projekt założeń posługuje się dokładnie takim sformułowaniem, co spotkało się ze sprzeciwem niektórych tego rodzaju organizacji, które zostały zaproszone do udziału w konsultacjach społecznych.

³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23.01.2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. 2013, poz. 146) oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23.01.2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. 2013 poz. 146).

⁴ Por. ocena skutków regulacji załączona do projektu założeń.

⁵ Ten aspekt nie był poruszony w projekcie założeń.

⁶ J. Wątor, *Plaga szantaży „na klauzulę niedozwoloną”. Ale ministerstwo ma pomysł*, www.wyborcza.biz, 18.02.2014 r., (dostęp 15.06.2014).

⁷ Ibidem; por. również R. Trzaskowski, *Legitymacja w postępowaniu o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone w świetle założeń ustawowych i praktyki*, [w:] R. Trzaskowski, M. Wild, *Kontrola abstrakcyjna wzorców umownych w świetle badań sądowych*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012, s. 6.

II. Proponowane zmiany

1. Odebranie legitymacji procesowej czynnej osobom fizycznym oraz „niekwalifikowanym” stowarzyszeniom konsumenckim

Podstawowym elementem reformy jest wyłączenie możliwości zainicjowania kontroli abstrakcyjnej przez konsumentów oraz wprowadzenie dodatkowych wymogów w tym względzie dla organizacji społecznych. Jednocześnie poszerzeniu ulega katalog innych podmiotów uprawnionych do wystąpienia z wnioskiem o uznanie postanowienia wzorca umownego za niedozwolone – projekt założeń przyznaje legitymację procesową czynną:

- urzędom i organom centralnym, m.in. Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: Prezes UOKiK), Urzędowi Komisji Nadzoru Finansowego, Prezesowi Urzędu Komunikacji Elektronicznej (dalej: Prezes UKE);
- Rzecznikowi Ubezpieczonych, Rzecznikowi Praw Pacjenta oraz powiatowym (miejskim) rzecznikom konsumentów;
- kwalifikowanym stowarzyszeniom konsumenckim wpisanym do Krajowego Rejestru Sądowego i do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK.

Obecnie art. 479³⁸ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego⁸ stanowi, że powództwo w ramach kontroli abstrakcyjnej może wytoczyć:

- każdy, kto według oferty pozwanego mógłby zawrzeć z nim umowę zawierającą postanowienie, którego uznania za niedozwolone żąda się pozwem,
- organizacja pozarządowa, do której zadań statutowych należy ochrona interesów konsumentów,
- powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów,
- Prezes UOKiK.

Wpis do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK miałby być uzależniony od spełnienia wymogu posiadania 1000 członków i prowadzenia działalności co najmniej od 2 lat. Projekt założeń nie przewiduje działania organizacji konsumenckiej w innej formie (np. w formie fundacji).

Ministerstwo argumentuje, że proponowana zmiana nie ogranicza praw konsumentów z uwagi na możliwość wystąpienia z powództwem o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c. oraz kontrolę incydentalną postanowienia wzorca z urzędu w każdym innym postępowaniu. Wskazuje też, że przed pojawieniem się zjawiska multipozwów powództwa wnoszone przez osoby fizyczne były rzadkością.

Wydaje się, że proponowane rozwiązanie nie stoi w sprzeczności z prawem unijnym – Sąd Najwyższy (dalej: SN) w uchwale z 13.12.2013 r., sygn. akt III CZP 73/13⁹ stwierdził, że z art. 7 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich¹⁰ wynika, że państwa członkowskie mogą swobodnie decydować, którym podmiotom przyznają uprawnienie do wnoszenia powództwa w ramach kontroli abstrakcyjnej.

⁸ Dz. U. 2014 Nr 101, tekst jedn. ze zm. (dalej: k.p.c.).

⁹ Opublikowane na stronie internetowej www.sn.pl.

¹⁰ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.05.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. U. UE 1993 L 95/29).

2. Ograniczenie mocy wiążącej orzeczeń uznających postanowienie wzorca umownego za niedozwolone

Projekt założeń zakłada, że orzeczenie, uznające postanowienie wzorca umownego za niedozwolone, będzie odnosiło skutek jedynie wobec pozwanego przedsiębiorcy oraz konsumentów, którzy zawarli lub zawrą umowę na podstawie wzorca zawierającego zakwestionowane postanowienie. Jednocześnie orzeczenie stwierdzające abuzywność klauzuli będzie miało skutek *rei iudicatae* wobec wszystkich podmiotów uprawnionych do wytoczenia powództwa w stosunku do tego przedsiębiorcy.

Autorzy projektu zmierzają widocznie do ostatecznego rozstrzygnięcia wątpliwości co do interpretacji art. 479⁴³ k.p.c., zgodnie z którym wyrok prawomocny ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.

W orzecznictwie SN początkowo ukształtowała się linia orzecznicza, którą najlepiej wyraża następujące stwierdzenie zawarte w uzasadnieniu wyroku SN z 20.06.2006 r., III SK 7/06: „zakazane jest posługiwanie się w obrocie prawnym postanowieniami wzorów umów wpisanych do rejestru jako niedozwolone przez wszystkich i przeciwko wszystkim kontrahentom występującym w stosunkach prawnych określonego rodzaju”¹¹. Począwszy od uchwały SN z 7.10.2008 r. w sprawie o sygn. akt III CZP 80/08, w orzecznictwie SN powszechnie reprezentowany jest pogląd¹² o braku skutku orzeczenia, stwierdzającego niedozwolony charakter postanowienia, w stosunku do wzorców umownych, którymi posługują się inni przedsiębiorcy.

Pomimo tego sądy powszechne – aby dać odpór zalewowi – coraz częściej odrzucają wyrażony we wspomnianej uchwale pogląd, zgodnie z którym rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo nie wyłącza możliwości wytoczenia powództwa przeciwko innemu przedsiębiorcy. Posługują się przy tym niemal identycznym fragmentem uzasadnienia, odwołującym się do wcześniejszej linii orzeczniczej¹³.

Takie podejście odrzucane jest jednak w najnowszych orzeczeniach SN, który w uchwale z 13.12.2013 r., sygn. akt III CZP 73/13¹⁴ wskazał, że „takie rozumienie »skutku wobec osób trzecich«, o którym mowa w art. 479⁴³ k.p.c., prowadzi do nadania mu charakteru normy abstrakcyjnej i generalnej, czyli zrównania go z normą prawną, skoro może być on skuteczny wobec każdego przedsiębiorcy i każdego konsumenta. Sąd, szczególnie w świetle zamkniętego w art. 87 Konstytucji katalogu źródeł prawa oraz określenia organów, którym przysługuje władza ustawodawcza (art. 95), nie ma zaś kompetencji do stanowienia norm prawnych. Taka wykładnia art. 479⁴³ k.p.c. prowadzi do uznania, że jest to przepis sprzeczny z Konstytucją. Zwraca się także uwagę, że taka wykładnia tego przepisu prowadzi do ingerencji w interesy tych przedsiębiorców, którzy nie brali udziału w postępowaniu sądowym i nie mieli możliwości obrony swoich praw.”

¹¹ Por. również uchwały z 19.12.2003 r., III CZP 95/03 i 13.07.2006 r., III SZP 3/06 (dostępne na stronie internetowej pod adresem: www.sn.pl).

¹² Wyrok z 20.09.2013 r. (II CSK 708/12), z 23.10.2013 r. (IV CSK 142/13) i z 12.02.2014 r. (III SK 18/13) oraz uchwały SN z 7.10.2008 r. (III CZP 80/08), z 13.12.2013 r. (III CZP 73/13) – wszystkie dostępne na stronie internetowej pod adresem: www.sn.pl.

¹³ Por. przykładowo postanowienia z 6.02.2014 r. (VI ACa 922/13) i 19.02.2014 r. (VI ACa 1126/13), oba dostępne na portalu orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Warszawie.

¹⁴ Dostępny na stronie internetowej www.sn.pl.

Pogląd SN i podejście proponowane w projekcie założeń są również zgodne ze stanowiskiem przedstawionym w wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 26.04.2012 r. w sprawie C-472/10 *Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság*¹⁵.

3. Publikacja orzeczeń i zmiany w rejestrze niedozwolonych klauzul

Kolejnym z filarów planowanej reformy ma być rezygnacja z publikacji niedozwolonych postanowień w Monitorze Sądowym i Gospodarczym – miałyby być one publikowane wyłącznie w rejestrze prowadzonym przez Prezesa UOKiK, na jego stronie internetowej. Jednocześnie orzeczenie stwierdzające niedozwolony charakter postanowienia miałyby odnosić skutek wobec pozwanego przedsiębiorcy i osób trzecich (jego obecnych lub przyszłych konsumentów) z chwilą wydania – nie zaś z chwilą wpisu do rejestru.

Autorzy projektu proponują szereg zmian mających na celu zwiększenie edukacyjnej roli rejestru – począwszy od publikowania na stronach internetowych Sądu Apelacyjnego w Warszawie i SN orzeczeń wraz ze sporządzanymi z urzędu uzasadnieniami, po publikację w rejestrze wzorca umownego, z którego pochodzi zakwestionowana klauzula. Ma to pozwolić konsumentom oraz innym przedsiębiorcom na ocenę, czy podobna klauzula zawarta w innym wzorcu umownym również może zostać uznana za abuzywną.

Postuluje się też zamieszczanie wzmianek o zmianie stanu prawnego i dezaktualizacji postanowienia, jak również poprawę opcji wyszukiwania klauzul w rejestrze według różnych kategorii.

4. Przyznanie Prezesowi UOKiK uprawnienia do badania abuzywności postanowień wzorców umownych

Autorzy projektu zakładają również przyznanie Prezesowi UOKiK uprawnienia do samodzielnej kontroli postanowień wzorców umownych w świetle art. 385¹ § 1¹⁶, a w konsekwencji uznanie stosowania postanowienia wzorca umownego za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów. Wskazuje się, że obecna sytuacja, w której za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów może zostać uznane stosowanie klauzuli wpisanej do rejestru, odracza interwencję Prezesa UOKiK.

5. Rozszerzenie kontroli abstrakcyjnej na sprzeczne z prawem postanowienia wzorców umownych

Projekt założeń zakłada również dodanie „nowego § 5 w art. 385¹ k.c., stanowiącego, że postanowienia wzorca naruszającego interesy konsumenta, które są sprzeczne z przepisem bezwzględnie obowiązującym, są niewiążące w rozumieniu 385¹ § 1 k.c.”¹⁷. Autorzy projektu wskazują na paradoks sytuacji, w której dalej idąca wadliwość postanowień wzorca wyklucza zastosowanie kontroli abstrakcyjnej i związanej z nią sankcji.

Przedstawiona propozycja wynika z utrwalonego w orzecznictwie poglądu, zgodnie z którym „postanowienie wzorca umowy, sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem ustawy, nie może być uznane za niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.)”¹⁸.

¹⁵ Dotychczas niepubl., dostępny na stronie internetowej pod adresem: www.curia.eu.

¹⁶ Ustawy z dnia 23.04.1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2014 r., poz. 121 tekst jedn.)

¹⁷ Projekt założeń, s. 9.

¹⁸ Uchwała SN z 13.01.2011 r., III CZP 119/10, dostępna na stronie internetowej pod adresem: www.sn.pl.

6. Zmiana trybu postępowania

Autorzy projektu postulują zmianę trybu postępowania na nieprocesowy. Uzasadnia się to celem kontroli abstrakcyjnej, którym jest ochrona interesu publicznego. Projekt nie opisuje szczegółowo planowanych zmian, wskazując jedynie na zalety trybu nieprocesowego polegające na braku ścisłego związania sądu wnioskiem, pozwalającym na orzekanie poza lub ponad żądanie, jak też na możliwość udziału w jednym postępowaniu wielu podmiotów (np. Prezes UOKiK, organizacja społeczna i przedsiębiorca).

7. Inne zmiany

Ważną propozycją jest też wprowadzenie ustawowego zwolnienia od kosztów sądowych w sprawach o uznanie postanowienia wzorca za niedozwolone – do tej pory zwolnienie obejmowało tylko stronę powodową (art. 96 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych).

Ze względu na proponowane ograniczenie listy podmiotów legitymowanych do wystąpienia z wnioskiem o uznanie postanowień umownych za niedozwolone, projekt założeń zakłada również wyłączenie możliwości zasądzenia sumy pieniężnej z tytułu przewlekłości postępowania w tych sprawach¹⁹.

8. Vacatio legis

Autorzy projektu zakładają dwutygodniowe vacatio legis z zastrzeżeniem dłuższych terminów dla przygotowania nowego rejestru przez Prezesa UOKiK (2 lata) oraz dostosowania się organizacji konsumenckich do nowych wymogów (1 rok). Nowe przepisy znalazłyby zastosowanie zarówno dla oceny skutków orzeczeń wydanych po wyjściu w życie ustawy, jak i w każdej nowej sprawie o uznanie za niedozwolone postanowień wzorca uznanego już wcześniej za niedozwolony (w tym przypadku konieczne byłoby odrzucenie wniosku z uwagi na powagę rzeczy osądzonej).

III. Konsultacje projektu założeń²⁰

Daleko idąca propozycja reformy kontroli abstrakcyjnej postanowień wzorców umownych wzbudziła duże zainteresowanie – w ramach konsultacji, uzgodnień i opiniowania projektu założeń stanowisko zajęło ponad 40 podmiotów.

Wiele krytycznych uwag zebrał pomysł pozbawienia konsumentów legitymacji procesowej czynnej – wskazywano m.in. na naruszenie prawa do sądu²¹, obniżenie poziomu ochrony praw konsumentów²² czy brak rekompensaty wynikającej z poszerzenia katalogu instytucji publicznych i organizacji społecznych²³. Z teoretycznego punktu widzenia proponowane rozwiązanie jest słuszne, ponieważ osoba fizyczna nie powinna być legitymowana do wszczynania postępowania w interesie publicznym. Wypadałoby jednak rozważyć fakt, że możliwość wystąpienia z powództwem do SOKiK utrwaliła się w świadomości części społeczeństwa. W związku z tym warto

¹⁹ Określona w ustawie z dnia 17.06.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. z 2004 Nr 179, poz. 1843).

²⁰ Przywoływane w artykule stanowiska zostały opublikowane na stronie internetowej Rządowego Centrum Legislacji pod adresem: <http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/1/projekt/221300>.

²¹ Stanowisko Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa (pismo z 3.06.2014 r.).

²² Stanowisko Rządowego Centrum Legislacji (pismo z 12.06.2014 r.).

²³ Stanowisko Krajowej Rady Rzeczników Konsumentów (pismo z 12.06.2014 r.).

byłoby zapewnić (może nawet w drodze odrębnego przepisu), że konsumenci będą zdawali sobie również sprawę z możliwości wniesienia powództwa na podstawie art. 189 k.p.c. Z drugiej strony niektóre instytucje niechętnie postrzegają propozycję przyznania im dodatkowych kompetencji²⁴.

Większość podmiotów popiera natomiast zaproponowany sposób uregulowania mocy wiążącej orzeczenia stwierdzającego niedozwolony charakter postanowienia umownego. Wśród głosów przeciwnych²⁵ warto zwrócić uwagę na podniesiony w piśmie Prezesa UOKiK argument co do braku jednolitości w orzecznictwie SN. Wydaje się jednak, że przywołanie jako przykładu (Prezes UOKiK używa słowa „chociażby”) dwóch ostatnich orzeczeń SN nie oddaje do końca stanu rzeczy – postanowienie SN z 19.03.2014 r., I CSK 20/14, w którym opowiedział się za rozszerzeniem mocy wiążącej orzeczenia również na innych przedsiębiorców, należy traktować jako wyjątek od „utrwalonego obecnie orzecznictwa Sądu Najwyższego”²⁶. Od czasu uchwały SN w sprawie III CZP 80/08 SN dość konsekwentnie trzyma się nowej linii orzeczniczej²⁷. Warto też wskazać, że w porównaniu do niezwykle rozbudowanego uzasadnienia wyroku SN z 12.02.2014 r., III SK 18/13, wywód poczyniony w uzasadnieniu postanowienia w sprawie I CSK 20/14 jest dość lakoniczny, a SN nie wniósł uwag do projektu założeń w ramach prowadzonych konsultacji²⁸.

Ze zdecydowaną krytyką spotkały się natomiast kolejne istotne rozwiązania proponowane w projekcie założeń: zmiana trybu postępowania na nieprocesowe, przyznanie Prezesowi UOKiK uprawnienia do badania abuzywności klauzul umownych oraz objęcie kontrolą abstrakcyjną postanowień wzorców umownych sprzecznych z prawem.

W zgłoszonych uwagach trafnie wskazano, że w przypadku wprowadzenia planowanego pozbawienia legitymacji czynnej konsumentów i podwyższenia wymogów stawianych organizacjom społecznych nie ma obaw co do niewłaściwego formułowania żądania pozwu, skoro powódowie to wyspecjalizowane organizacje konsumenckie czy organy władzy²⁹.

Jako istotne zagrożenie związane ze zmianą trybu na nieprocesowy wskazano na okoliczność, że za zainteresowanego w rozumieniu art. 510 k.p.c. można uznać każdą osobę, która zawarła umowę na podstawie wzorca umownego zawierającego kwestionowane postanowienie³⁰. W kilku stanowiskach pojawiła się negatywna ocena możliwości badania przez sąd innych postanowień wzorca umownego niż objęte wnioskiem³¹.

Wątpliwości związane z przyznaniem Prezesowi UOKiK uprawnienia do badania abuzywności klauzul bodajże najszerzej zostały omówione w stanowisku samego Prezesa UOKiK. Podstawowe zastrzeżenia budzi dokonanie wyłomu w dotychczasowym systemie przyznającym kompetencję do kontroli abstrakcyjnej wyłącznie sądom powszechnym³², określane wręcz przyznaniem Prezesowi

²⁴ Por. stanowiska Prezesa UKE (pismo z 13.06.2014 r.), Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki (pismo z 13.06.2014 r.), Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego (pismo z 17.06.2014 r.).

²⁵ Por. stanowisko Prezesa UOKiK (pismo z 16.06.2014 r.), SOKiK (pismo z 6.06.2014 r.), Stowarzyszenia Federacja Konsumentów (pismo z 13.06.2014 r.).

²⁶ Tak SN w wyroku z 12.02.2014 r., III SK 18/13.

²⁷ Por. M. Strzelecki, *Skutki wpisania niedozwolonego postanowienia do rejestru – utrwalone obecnie orzecznictwo Sądu Najwyższego*, <http://prawo-reklamy.blogspot.com/2014/07/sutki-wpisania-niedozwolonego.html>.

²⁸ Pismo z 12.06.2014 r.

²⁹ Por. stanowisko Rządowego Centrum Legislacji, Stowarzyszenia Prawa Konkurencji (dalej: SPK) (pismo z 18.06.2014 r.), SOKiK.

³⁰ Por. stanowisko Stowarzyszenia Sędziów Polskich Iustitia (pismo z 16.06.2014 r., dalej Iustitia), Krajowej Rady Sądownictwa (pismo z 16.06.2014 r.), Sądu Apelacyjnego w Warszawie (pismo z 11.06.2014 r.), SPK, Związek Banków Polskich (pismo z 12.06.2014 r., dalej: ZBP).

³¹ Por. stanowisko SOKiK, ZBP, Polskiej Izby Informatyki i Telekomunikacji (dalej: PIIT) (pismo z 17.06.2014 r.), Konfederacji Lewiatan (pismo z 27.06.2014 r., dalej: Lewiatan).

³² Por. stanowisko SPK, Lewiatan, Ministra Administracji i Cyfryzacji (pismo z 5.06.2014 r., dalej: MAiC), Pracodawców RP (pismo z 11.06.2014 r.).

UOKiK kompetencji sądu powszechnego³³. Sam Prezes UOKiK wskazuje tutaj na konieczność zmiany art. 385¹ § 1 k.c. w taki sposób, aby zawierał bezwzględny zakaz stosowania niedozwolonych postanowień umownych.

W uwagach podkreślano także, że dwutorowość orzekania może prowadzić o ryzyka odmiennego rozstrzygnięcia tej samej sprawy przez SOKiK i UOKiK³⁴. Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji oraz Konfederacja Lewiatan wskazują też, że przyznanie uprawnienia do samodzielnego badania postanowień umownych może przedłużać prawomocne zakończenie postępowania, jako że odwołanie od decyzji Prezesa UOKiK i tak będzie rozpatrywał Sąd Ochrony i Konkurencji i Konsumentów.

Wskazywano również, że prawomocne decyzje Prezesa UOKiK nie są obecnie podstawą wpisu postanowienia do rejestru³⁵, a projekt założeń nie wyjaśnia, czy takie decyzje miałyby również rozszerzoną prawomocność³⁶.

Rozszerzenie kontroli abstrakcyjnej na postanowienia sprzeczne z prawem jest powszechnie krytykowane z uwagi na fakt, że art. 58 k.c. przewiduje sankcję nieważności, która jest dalej idąca niż niezwiązanie konsumenta postanowieniem umownym przewidziane w art. 385¹ § 1 k.c. Stowarzyszenie Prawa Konkurencji trafnie przywołuje wyrok SN z 13.01.2011 r. (sygn. akt III CZP 119/10), w którym SN wskazuje, że umożliwienie kontroli nieważnego *ex lege* postanowienia umownego „prowadziłoby do absurdalnego wniosku, że takie postanowienie zastosowane w konkretnej umowie nie jest nieważne”.

W tym kontekście dziwi zawarte w projekcie założeń uzasadnienie, że nieobjęcie kontrolą abstrakcyjną postanowień sprzecznych z prawem wyklucza możliwość zastosowania związanych z tą kontrolą sankcji. Oprócz dalej idącego skutku nieważności wskazać należy, że w obecnym stanie prawnym Prezes UOKiK może nałożyć na przedsiębiorcę za bezprawne działania karę pieniężną na podstawie art. 106 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 24 ust. 2 *ab initio* ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów³⁷.

Na uwagę zasługuje powtarzający się postulat poprzedzania wytoczenia powództwa wezwaniem przedsiębiorcy do usunięcia postanowienia umownego ze wzorca³⁸. Stowarzyszenie Sędziów Polskich Iustitia postuluje też rezygnację z rozwiązania zawartego w art. 479³⁹ k.p.c., kwestionując zasadność wytaczania powództwa w stosunku do postanowienia, które nie było stosowane do 6 miesięcy przed wniesieniem powództwa jako odnoszącego się do „faktów historycznych”.

Pracodawcy RP przywołują w tym względzie wyrok SOKiK z dnia 14.03.2013 r. (XVII AmC 6071/12)³⁹, który zasądził od pozwanego przedsiębiorcy na rzecz powoda tylko część kosztów zastępstwa procesowego, stwierdzając, że brak wystosowania wcześniejszego wezwania przedsądowego przez organizację konsumencką jest sprzeczny z dobrymi obyczajami, o których

³³ Por. stanowisko Prezesa UOKiK, Polskiej Federacji Rynku Nieruchomości (pismo z 11.06.2014 r.), ZBP.

³⁴ Por. stanowisko Prezesa UOKiK, MAiC, Lewiatan, PIIT.

³⁵ Por. stanowisko Prezesa UOKiK, MAiC.

³⁶ Por. stanowisko MAiC.

³⁷ Por. stanowisko Lewiatan, PIIT.

³⁸ Por. stanowisko Polskiej Izby Turystyki (pismo z 26.06.2014 r.), Pracodawców RP, Polskiego Związku Organizatorów Turystyki (pismo z 26.06.2014 r.), SOKiK, Iustitia, ZBP.

³⁹ Dostępny na portalu orzeczeń sądów powszechnych pod adresem: /orzeczenia.ms.gov.pl/.

mowa w art. 3 k.p.c. Wskazać należy jednak, że postanowienie to zostało zmienione przez Sąd Apelacyjny w Warszawie, który uwzględnił zażalenie powoda⁴⁰.

IV. Podsumowanie

Większość z proponowanych zmian spotkała się z krytyką części instytucji bądź środowisk, co wskazuje, że proces legislacyjny nie będzie łatwy. Zmiany są jednak konieczne, ponieważ paraliż Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów jest faktem, co negatywnie wpływa nie tylko na postępowania w sprawie o uznanie postanowień wzorców umownych za niedozwolone, lecz także na obarczone znacznie większym ciężarem gatunkowym postępowania odwoławcze od decyzji regulatorów.

Analiza zgłoszonych uwag sugeruje jednak, że duża część proponowanych zmian – w szczególności tych dotyczących zmiany trybu postępowania, przyznania Prezesowi UOKiK uprawnienia do badania abuzyjności klauzul, jak też objęcia kontrolą abstrakcyjną postanowień sprzecznych z przepisami prawa – może nie zostać wprowadzona. Podnoszone w ramach procesu konsultacji argumenty przekonują, że zmiany te nie tylko budzą poważne wątpliwości natury systemowej, lecz również mogą negatywnie wpłynąć na skuteczność kontroli abstrakcyjnej postanowień wzorców umownych.

Należy też pamiętać, że planowana nowelizacja powinna wejść w życie jak najszybciej, aby rozładować problem znacznego obciążenia Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów – zawężenie zakresu proponowanych zmian na pewno może się do tego przyczynić.

⁴⁰ Postanowienie SA w Warszawie z 3.02.2014, sygn. akt VI ACz 3747/13, niepubl.